

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

Нам улууһун хаһыата

335 сыл алтынны ы күнүгэр төрүттэспитэ

2003 с.

Алтынны

7

күнэ

оптуорунньук

№ 122

(9284)

САХА РЕСПУБЛИКАТЫН ПРЕЗИДЕНИГЭР СҮБЭ МУНЬНАХ БОРОТОКУОЛА

2003 сыл балаһан ыйын 23 күнүгэр Нам с. ытыгылыбыт муньнах бэбиэскэтэ: Нам улууһун социальнай-экономическай сайдыытын боппуруостара.

«Нам улууһа (оройуона)» муниципальной тэриллии баһылыга Корякин Д. П. дакылаатын истэн уонна дьүүлээһиллэр боппуруоска санаалары атастаһан баран (Тимофеев Н. С., Штыров В. А.) сүбэ муньнах быһаарда:

1. Саха Республикатын Правительствота (Борисов Е. А.):

1.1. Нам улууһун «Энцисили» хочотун 2004-2008 сылларга социальнай-экономическай сайдыытын сыаллаах Программаны ырытан оноруну ситэргэ уонна 2003 сыл ахсынны 31 күнүгэр дылы болдоохко биэргэргэ.

1.2. 2003 сыл ахсынны 31 күнүгэр дылы болдоохко Саха Республикатын муниципальной тэриллии элэрин бас билиитигэр сыһыаннаах автомобильнай суоллары тутууну үбүлээһин нормативтарын уонна источниктарын туһунан боппуруоһу көрөргө уонна Саха Республикатын Президенигэр этиилэри киллэрэргэ;

1.3. Саха Республикатын 2004-2006 сыллардаагы инвестиционнай былааньгар киллэрэргэ;

1.3.1. Нам улууһун Аппааны с. оскуола тутуута маньык графигынан;

2004 сыл — бырайыактааһын уонна тутууну сағалааһын;

2005-2006 сылларга — тутуу уонна туһага киллэри.

1.3.2. 2004 сылга 1 Хомустаах селогугар 264 миэстэлээх уопсай үөрэх оскуолатын бырайыагы хаттаан оноруу;

1.3.3. 2004 сылга Нам с. сменага 200 киһи сылдыар поликлиникатын тутууну бырайыактааһын.

1.4. Саха Республикатын Үбүн министрствота (Березкин Э. Б.) уонна «Нам улууһа (оройуона)» муниципальной тэриллии дьаһалтата (Корякин Д. П.) кыттыыларынан «Нам улууһа (оройуона)» муниципальной тэриллии облигацияларын таһаары боппуруоһун көрөргө уонна 2003 сыл сэттинни 1 күнүгэр дылы болдоохко Саха Республикатын Президенигэр этиилэри киллэрэргэ;

1.5. Саха Республикатын Правительствотын Председателин солбуйааччы Грабцевич В. Б., Саха Республикатын Үпкө министрствотын (Березкин Э. Б.), Саха Республикатын тутууга уонна тутуу матырыйаалларын промышленноһун министрствота (Дереповская С. Я.), «Нам улууһа (оройуона)» муниципальной тэриллии дьаһалтата (Корякин Д. П.) кыттыылаах Нам улууһугар производственной эйгэ үлэһиттэригэр ипотекачый олоһор дьиэни тутууну үбүлүү туһунан боппуруоһу көрөргө уонна 2004 сыл тохсунуу 1 күнүгэр дылы болдоохко онуоха быһаарыны ыларга.

2.2. 2002-2006 Саха Республикатын тыатын сирин социальнай-экономическай сайдыытын Президентскэй программаны олохто киллэри чэрчитинэн 2004 сылга Модут нэһилиэтин Тумул с. модульнай үүт заводуну булууну, туруоруну уонна үлэҕэ киллэрини ситиһэргэ, Нам улууһун селоларыгар үүтү хомуйар пууннары тэрийэн туран.

2.3. Нам улууһугар кымыһы онорон таһаарыга өйбүл уонна оптимизация боппуруоһун көрөргө

уонна 2003 сыл сэттинни 1 күнүгэр дылы болдоохко Саха Республикатын Президенигэр этиилэри киллэрэргэ;

2.4. Саха Республикатын экономическай сайдыыга министрствота (Данилов В. Д.), Саха Республикатын доробуяа харыстабылыгар министрствота (Александров В. Л.), Саха Республикатын тутууга уонна тутуу матырыйаалларын промышленноһун министрствота (Дереповская С. Я.), Саха Республикатын научнай учреждениелара кыттыылаах Саха Республикатын эмтээх үүнээйи сырьетугар олоһунан фармацевтической производствонь тэрийини төрүттээһингэ 2004 сылга технико-экономическай төрүттээһини ырытан онорууну олохто киллэрэргэ, хомуур толору циклын, переработканы бэлэм бородууксуйаны батарыны киллэрэн туран;

2.5. Нам улууһугар тэллэй бородууксуйатын производствотын государственнай өйбүл уонна оптимизациялааһын боппуруоһун көрөргө уонна 2003 сыл сэттинни 1 күнүгэр дылы болдоохко Саха Республикатын Президенигэр этиилэри киллэрэргэ;

2.6. Саха Республикатын тутууга уонна тутуу матырыйаалларын министрствота (Дереповская С. Я.) уонна Саха Республикатын промышленноһун министрствота (Оглы А. А.) кыттыылаах 2004 сылга Нам улууһун 1 Хомустаах нэһилиэтин Кыһыл Сыыр б. баһынан отулар промышленнай теплицаны тутуу боппуруоһун көрөргө уонна 2004 сыл тохсунуу 1 күнүгэр дылы болдоохко быһаарыны ыларга.

3. Саха Республикатын Правительствотын Председателин солбуйааччы Грабцевич В. Д. Саха Республикатын тутууга уонна тутуу матырыйаалларын промышленноһун министрствотын (Дереповская С. Я.) уонна «Нам улууһа (оройуона)» муниципальной тэриллии дьаһалтатын (Корякин Д. П.) кытта биэргэ:

3.1. 200 миэстэлээх Нам педагогическай колледжын уопсай дьиэтин тутуу ыараабыт биричиинэлэрин көрөргө уонна 2003 сыл алтынны 15 күнүгэр дылы болдоохко боппуруоска Саха Республикатын Президенигэр дакылааттыырга;

3.2. 2004 сылга Нам с. культурнай-спортивнай комплексы тутуу бырайыактыр-изыскательскай үлэлэрин ытарга уонна 2005 сылга тутуугун сағалайрга, 2006 сылга үлэҕэ киллэрэргэ.

3.3. Саха Республикатын дьиэ-уокка-коммунальнай хаһаайыстыбаты уонна энергетикага министрствотын (Попов В. Л.) кытта биэргэ Нам улууһун нэһилиэтин иһэр уунан хааччыйар сыалынан Нам улууһугар ууну ыраастыыр тутуулары ытыгы боппуруоһун көрөргө, 2004 сылга объектары бырайыактааһын сағалыры учуоттаан уонна 2004 сыл тохсунуу 1 күнүгэр дылы болдоохко этиилэри Саха Республикатын Президенин көрүүтүгэр киллэрэргэ.

4. Саха Республикатын Правительствотын Председателин солбуйааччы Михайлова Е. И. Саха Республикатын үөрэххэ министрствотын (Габышева Ф. В.), Саха Республикатын доробуяа харыстабылын министрствотын (Александров В. Л.) кыттыыларынан 2004-2008 сылларга Саха Республикатын балыһаларын, поликли-

никаларын, оскуолаларын уонна оскуолаҕа кириэн иннинээҕи саастаах оҕолор учреждениеларын этабынан тутуу былаан-графигын ырытан онороллоругар уонна 2004 сыл тохсунуу 1 күнүгэр дылы болдоохко Саха Республикатын Правительствотын Председателин солбуйааччы Грабцевич В. Б. кытта сөбүлэһиннэрэн Саха Республикатын Президенин көрүүтүгэр киллэрэргэ.

5. Саха Республикатын промышленноска министрствота (Оглы А. А.) «Стройсельгазификация дирекция» ГП-ны кытта биэргэ Нам улууһун Модут нэһилиэтин Тумул с. уонна Үөдэй нэһилиэтин Үөдэй с. нэһилиэтин таспууннарын газтааһын түмүктүүргө.

6. Саха Республикатын транспортка, сибээскэ уонна информатизацияга министрствота (Членов В. М.):

6.1. Маймаҕа-Түбэ автомобильнай суолун бырайыактааһын уонна тутууну маньык графигынан бүтэргэ;

2004 сылга — 3,5 км суолу тутуу уонна 10 км трассаны бырайыактааһын;

2005 сылга — 5 км трассаны тутуу;

2006 сылга — 5 км трассаны тутуу — тутууну бүтэри.

6.2. «Нам улууһа (оройуона)» муниципальной тэриллии дьаһалтата (Корякин Д. П.) кыттыылаах Граф Биэрэгэ — Хатас хайысхатынан Лена өрүһү паромунан туорааһын тэрийэр боппуруоһу көрөргө уонна 2004 сыл кулун тутар 1 күнүгэр дылы болдоохко Саха Республикатын Президенигэр этиилэри киллэрэргэ.

7. Саха Республикатын тыа хаһаайыстыбатыгар министрствота (Степанов А. И.):

7.1. «Нам улууһа (оройуона)» муниципальной тэриллии дьаһалтатын (Корякин Д. П.) кытта биэргэ Нам улууһугар үүнэриилэр хаптыыстаны переработкалааһын итиэтинэ батары боппуруостарын көрөргө уонна 2003 сыл сэттинни 1 күнүгэр дылы болдоохко Саха Республикатын Правительствотын көрүүтүгэр этиилэри киллэрэргэ;

7.2. Альтернативнай аһылыктары көрдөөһүнгэ, Саха Республикатыгар көтөр кыра комплекстарын сеттерин, көдүүстээх бас билээччилэри, кооперациялары уо. д. а. тэрийиҥгэ олоһунан көтөр итиэтин бородууксуйатын көдүүстээх производствотын тэрийиҥгэ боппуруоһу көрөргө уонна 2003 сыл ахсынны 1 күнүгэр дылы болдоохко Саха Республикатын Президенигэр этиилэри киллэрэргэ.

8. Саха Республикатын тутууга уонна тутуу матырыйаалларын промышленноһун министрствота (Дереповская С. Я.):

8.1. 2004 сыл тохсунуу 1 күнэ болдоохко дылы 200 миэстэлээх Нам педагогическай колледжын уопсайын тутууну бүтэргэ;

8.2. 2004 сылтан сағалаан Нам улууһун Аппааны с. оскуоланы бырайыактааһын уонна тутууну бородуоккул 1.3. туунугар сөп түбэһиннэрэн сағалырга уонна объекты 2006 сыл балаһан ыйын 1 күнүгэр үлэҕэ киллэрини хааччыйарга.

Саха Республикатын
Президени В. ШТЫРОВ

Улуус баһылыгы дьаһала

ГОСУДАРСТВЕННАЯ БАС БИЛИНИ ПРЕДПРИЯТИЕЛАР, УЧРЕЖДЕНИЕЛАР МУНИЦИПАЛЬНОЙ БАС БИЛИИЛЭРИГЭР БИЭРИНИ ТОЛОРУУ ТУҢУНАН

СР Правительствотын «Саха Республикатын «Нам улууһа» МТ муниципальной бас билиитигэр Саха Республикатын государственнай бас билиитин объектарын төлөбүрү суох биэрэр туһунан» 2003 сыл от ыйын 31 күнүнээҕи 500 №-дээх Уурааһын 2 п. толорууга, дьаһайбын:

1. Маньык предприятиелар, учреждениелар бары салайааччыларга:

«Намнаағы Киин улуустаағы балыһа» государственнай учреждение;

«Нам улууһун дьиз кэргэнигэр уонна оҕолоругар социальнай көмө Киинэ» государственнай учреждение;

«Нам улууһун оҕолоругар социальнай приют» государственнай учреждение;

«Кырдыастарга уонна инбэлииттэргэ Намнаағы дьиз-интернат» нэһилиэтинэ стационарнай социальнай хааччыйы государственнай учреждениега;

«Намнаағы кииннэммит библиотечнай система» государственнай учреждение;

Нам улууһун «Киновидеотехцентр» государственнай учреждение;

«Хатынчаан звукостудия» муниципальной учреждение;

«Нам» государственнай унитарнай предприятие;

«Модут» государственнай унитарнай предприятие 2003 сыл алтынны 6 күнүгэр дылы болдоохко СР 5 № РФ НСМ МРП 2003 сыл тохсунуу 1 күнүнээҕи туругунан биэргэммит 1, 2, 5 №№ бухгалтерскай баланса форматын коопуйатын, ону тэнэ предприятиелар, учреждениелар балансаларыгар баар хамсыыр уонна хамсаабат мал-сал испиһиһин биэрэллэригэр.

2. Муниципальной мал-сал контуруолун, учуотун специалиһа (Колодезников Р. К.) уонна СР МИО бэрэстэбиитэлэ (Шадрина Е. И.) бэриллибит докумуоннарга олоһунан биэри акталарын биэргэ бэлэмнииллэригэр уонна 2003 сыл алтынны 20 күнүгэр дылы болдоохко малга-салга сыһыаннаһыларга министрствота биэргэргэ.

3. Бу дьаһал туолуутун контуруолун бэйэбэр хааларабын.

«Нам улууһа» МТ баһылыгы
бастагы солбуйааччы А. БОЧКАРЕВ

Холбоһуктаат коллегияга...

ДЬАДАЙЫ ТАҢЫМЫН НАМТАТЫАХХА

СР үлэҕэ уонна социальнай сайдыыга министиэристибэтин былаанынан, бу ый 30 күнүгэр биһиги улууспутугар социальнай харалта министиэристибэтин көһө сылдыар коллегията буолан ааста. Правительство уурааһынан 2001 с. олох таһыма намтааһын аччатарга, дьарыктаах буолууга, үлэн хааччыллыыга анал дьаһал ылыллыбыта. Бу дьаһал олоххо кириитин магнайгы этаба Нам, Горнай, Мэнгэ-Хангалас дьаһалтаны баһылыктара очуоттааһыннан түмүктэннэ. Коллегия председатели Песковская Ю. А. республикаҕа дьадайы таһымын намтаатыга сүрүннээн туох үлэлэр ытыллыбыттарын, инникитин ханьык хайысханы тутуһан үлэлиэххэ сөбүн ыйда. «Нам улууһа» муниципальной тэриллии баһылыгы социальнай боппуруостарыгар солбуйааччы Кокарева М. Д. улуус олоһун таһымын, сүрүннээн биэр киһи дохуота төһө буоларын, дьарыктаах буолуу политика нэһилиэтин ортотугар күүскэ тарһанарын билиһиннэрдэ. «Горнай улууһа» муниципальной тэриллии баһылыгы солбуйааччыта Чемезев А. Г., Мэнгэ-Хангаластан муниципальной тэриллии баһылыгы солбуйааччы Находкин А. М., СР президенин социальнай боппуруоска сүбэһитэ Боровикова В. М., тыа хаһаайыстыбатын министри бастагы солбуйааччыта Ядрев А. Н., эргэн дьыалатыгар министри солбуйааччыта Гладкова Т. А. бэйэлэрин санааларын дакылаат быһытынан истээччилэргэ билиһиннэрдилэр. Коллегия иккис чааһыгар «Нам улууһугар үлэ харыстабылын туру-

га» дьиз боппуруос көрүлүннэ. Манна сүрүн дакылааты «Нам улууһа» муниципальной тэриллии баһылыгы бастагы солбуйааччыта Бочкарев А. А. онордо. Үлэ уонна социальнай сайдыы министиэристибэтин коллегията дакылааттары истэн баран кэккэ түмүктэри онордо. Холобур, рыночнай экономика улуустарга күүскэ сайдан эрэин, саҥа үлэ миэстэлэрин аһыыга, дьарыктаах буолууга 2003-2004 сс. анал программалар оҕоһулубуттары хайҕаата. Ол курдук, Горнай улууһугар үлэ босхолоһор миэстэтин учуоттааһын үчүгэйдик барар. Бэйэ дьыалатын тэринэр бағалаах дьонго анал курстар, семинардар ытыллылар. Нам улууһун бириддилен нэһиликтэригэр предпринимательскай дьыала лидердэр талылыбыттар. Улуустарга дьарыктаах буолуу кииннэрэ сыл аайы үлэ, үөрэх миэстэлэригэр дьарыбанка ыталлар. Улахан болғомто оҕо доробуяатын тупсарыга, сынналаннары тэрийи үлэтигэр ууруларын бэлиэтэтэ. Ол эрэри итэргэ өрүттэр хаһан бағарар, ханна бағарар бааллар. Түмүгэр коллегия бу үс улуус үлэтин-хамнаһын билсэн баран ытыллыбыт, ытыллар үлэлэр ситэтэ суохтарынан ааста. Дьарыктаах буолууга, нэһилиэтин дьадайыттан өрүттэригэр олохтоох муниципальной тэриллии дьаһалтатын өтүттэн сөптөөх контуруол суобун ыйда. Инникитин үлэ уонна социальнай сайдыы министри бастагы солбуйааччыгар И. К. Чаховка улуустар үлэлэрин контуруоллууругар уурахтаата.

Л. УВАРОВСКАЯ

АЙАР ҮЛЭ УХХАНЫГАР

«Сыккыс» литературнай-музыкальнай түмсүү 1987 сыл ахсынньыга тэриллбитэ. Көбүлээччилэринэн Январь Петрович Неустроев уонна Виктор Егорович Баишев этилэр. «Сыккыс» диэн аат Виталий Дмитриевич Яковлев этитинэн ингэрллитбитэ. Түмсүү салайааччытынан В. Е. Баишев талыллыбыта, сыаласорууга: ырыа айааччылары, хоһоон суруйааччылары биригэ түмүү, көбүлээнин, дьонго-сэргэбэ таһаарыы, тарбатыы.

Ол курдук ферма «Кыһыл мунуктарыгар» көрсүһүүлэри, концерттары тэрийтэлиирэ. Агитбирингээдэбэ, звеноларга, фермаларга төһүү күүс буолара. Тыа сириг кулуптарыгар концерттары, бичээрдэри тэрийэрэ. Автордар айар бичээрдэрин үтүмнаахтык ыьтара.

2000 сылтан түмсүүнү эдэр ырыа айааччы Константинов Валентин Прокопьевич салайар. Түмсүү билигин уонтан тахса чилиэннээх.

В. Д. ЯКОВЛЕВ 1950 с. төрөөбүтэ. Үөдэй нэһилигин олохтоово. «Хоту» ТХПК председателэ. 1969 сылтан хоһоон суруйуутунан дьарыктанар. Билигин отуттан тахса хоһоонноох. Уонча хоһооно «Ленин суола» хаһыакка бэчээттэммитэ. Тэриллээбиттэн ыла «Сыккыс» түмсүү актыыбынай чилиэнэ.

КЭМСИММЭПШИН
Кэннибэр хаалларбыт сылларбын
Эргитэн ырыта саныыбын,
Олоххо онорбут туурабын
Ол онтон мин була сатыыбын.
Ол тынан ураты чорботор
Тугу да букатын
булбапшын,
Киһиэхэ кэпсээнэр,
киэн туттар
Кэрэни айбатах эбишпин.
Дьон тэңгэ үөрэнэн, үлэлээн
Мин олох күндүтүн билбитим,
Үлэбэ үөрэммин, күүрэммин
Киниттэн күн дьолун булбутум.
Ол иһин олохпун көрүһүк
Олорон аһардым
дэммэппин,
Мин бири билэбин билгэтик
Туһалаах баар буолуо
туох эмит.

ЭТЭЭР ДУУ, БИИР ТЫЛЛА
Алааһым аларын чарангар
Ахтылган ырыалаах хаамарбар,
Аймаана кэриэтэ атаарар
Аар хатын аттынан аһарбар.
Уйгуурбут сүрээм
уоскуйуон
Утары көрсүһээр, довроум.
«Дорообо», — этэrim онугар
Долгуян ылыктыан туоруурбар,
Кыракий овулуу санаабар
Кыбыстан кытыран ылыбар.
Биир үтүө,
миньигэс мичээрдэ
Балэхтээ, сэгэриэм
эн миэхэ.
Эрдэттэн санаабыт санаабын
Эшпэккэ муннана туруубар,
Эйиэхэ мин ыраас тагталбын
Этэр тыл дьүөрэтин булбаппар.
Үөрүүнэн сүрээм эшпэйиэн
Этээр дуу, сэгэриэм,
биир тылла.

ХОМОЙБОПШУН
«Аста-аста самьырдаан
Дьэ сордоох да халлаан,» —
Мөңүттэбин чэй иһэ-иһэ
Сааскы килбик киһиэхэ.
Кыһыйбытым да иһин
Тугу тыһаамый билигин?
Ааһар куну манаһа
Бултуу барыам —
таах хаалла.

Ол да буоллар, дофоттоор,
Хомойбопшун, хоргушаппын
Үтүө санаа син хотор
Ардах астынан барарбаппын.
Биирдэ баран эттэххэ,
Сааскы илгэ ардахха,
Үлэ дьонун куруук үөрдэ
Сытар эбээт, уйгу төрдө.

А. С. СЫСОЛЯТИНА. Хоһоон суруйуутун оҕо эрдэхтэн садалаабыт. Бастакы хоһоонноро 1961-65 сс. «Бэлэм буол» хаһыакка тахсыталаабыттара. «Сыккыс» түмсүүгэ 2001 сылтан актыыбы-

СЫА ХААР
Сыа хаар, сыа хаар
Сылааскын, сырдыккын,
Кэрэ кылы курдуккун,
Нарынгын, намчыгын.
Салгынгга уйдаран
Тэлээрэн түһэрин,
Мизэтэрин булангыны
Сылаастык сытабын.

ЭРГИЛИБЭТ ОҔО СААС
Күнү кытта күлэн оонньоон
Күлүм ааспыт оҕо сааһым,
Күрэс тэбэн умсан-оймоон
Күнү билбэт дьоллоох этим.
Күлүк буолан көтөн ааста
Эргилибэт оҕо сааһым,
Кыталык буолан
үөһэ көттө

В. П. НЕУСТРОЕВ — «Сыккыс» литературнай-музыкальнай түмсүү тэриллээбиттэн актыыбынай кыттааччы, көбүлээччи, хоһоонһут. Түмсүү саамай кырдыаҕас чилиэнэ. Олохтоох хаһыакка элбэх хоһоонноро бэчээттэммитэ. Билигин Дьокуускайга олорор.

«СЫККЫС»
Сыһыларга, хонууларга
Сыһыахтаах ойуурдарга
Сааскы күнүм сылааһыттан
Сайа охсор салгыныттан
Сыа хаарыт сыһыталаан
«Сыккыс» сүүрэн сыккырыыр.
Сыккырырытын түргэтээн
Сыһыларбын толортоон
Аппаларбын, үрэхтэрибин
Ааһа көтөн халыһытан
Аарыгырар өрүстэрбэр
Аргый кириэн
холбостуннар.
«Сыккыс» кыра сүүрээниэрэ
Сылаастара, кэрэлэрэ
Кизгэ лирикам эйгэтигэр
Кириэн эмиэ кытыстыннар,
Киһини үөрдэр тыһынан
Кими эмэ сылыттыннар.

Я. П. НЕУСТРОЕВ 1944 с. Кэбээйи улуунугар төрөөбүтэ. Оҕо сааһа Нам улуунун Партизан нэһилигээр ааспыта. Билигин Үөдэй нэһилигээр пенсияҕа олорор. Хоһоон суруйуутунан 1984 сылтан дьарыгырар. Оройуон хаһыатыгар элбэх хоһоонноро бэчээттэммиттэрэ. Кыргызһы хонуутугар охтубут Хорсун хоодуот буйуннарга, Олох туһугар охсуспут Оронньор буолбут уолаттарга

ТАҢАРАБАР
Таңара,
Эн баар буолангыны
Сир-дойду кэрэтиэн!
Таңара,
Эн айбыт буолангыны
Мин дууһам ырааһыан!
Таңара,
Эн үтүө санааҕар
Махталы уунабын!
Эн улуу Бэйэҕэр
Эрэли ыгытабын!
Таңара,
Ырахан кэмнэрбэр
Күүс-көмө көрдүөҕүм!
Таңара,
Өрүүтүн даҕаны
Эйиэхэ үгүөүм!

3.11.01 с.

ОБОЛОРОБОР
Биһик иһин сылытан,
Бөлүгкүр сытаргыт.
Күнү быһа утуяан,
Күнү-дьылы барыгыт.
«Лаадысканы» таһынан,
Мичилиэн мичээрдээн,
Чыгычаах курдук сапсынан,
Сүрэхпитин үөрдэргит.
Охто-охто хардыылаан,
Ийэ Сиргэ хаампыккыт.
«Ийэ, аҕа» диэн тылы
Бастаан этэр буолбуккут.
Сэтгэ сааскыт туолуута
Оскуолаҕа барбыккыт.
Умнулубат уон кылаас

Кураан күүстээх сырдыгыгар
Көмүс көлөһүннэрин
тохпугуттарга,
Тыыл тыһык кыһарҕаныгар
Тогон-хатан олоруттарга.
(Автор)
Бүрүүкүүр түүн ааһа оҕуста,
Күн эмиэ иккиһин хайыста,
Дьон турар набаата оҕуста,
Дьоруойум хоһуттан таҕыста.

Мөдөөрбүт дьонһунаах
кырдыаҕас
Мөлтөөбүт дьүһүнэ
мэлийбит,
Уостубут түөһүгэр
кылырҕас
Уордьана, мэтээлэ
килэйбит.

Эт-этэ бүтүннүү салаһан
Ол суостаах сыллары аҕыһна,
Уйадыһан хараҕа ууланан
Парадтыыр таһаһын таһыһна.
Төлүтэ биэртэли саһаран
Ааспыты тириэрсэн
барыта,
Өйүгэр сааһылыгы оһорон,
Бэйэтэ бу курдук хайбыта:
«Ол этэ уот-буурҕа сыллара
Эн төрүүр түөрт уон түөрт дьыл-
лааххар,
Ол этэ аас-аччык кэмнэрэ
Көстөрө тооромос дьоллооххор.

Таһырдыа таһырҕас
тыһыһыта
Тахсар да кыһалҕа
буолара,
Таһас-сап даҕаны саныһа
Бөрүкү бүрүнүөх суох этэ.
Дьэ кырдык кытаанах дьыл этэ,
Итигэ хайыта хатарбыт,
Дьэ кырдык кырыһтаах сыл этэ,
Кыргыһы суоһугар буһарбыт.
Бастакы уот буулдыа
томторго
Бааһыран хаптаһан
сыһыһытым,
Байыастыгы санааттан,
хоторго
Харса суох өстөөхпун
ыһыһытым.

Мин сытар силбитээх уйабар
Уу кириэн дагдатан таһаарта,
Харса суох тамныра тулабар
Миномет силлиир хараарда.
Иирбитти илгистэр
ол үрдэл,
Иирээки, итирик үөн өстөөх
Сырдатар уотунан ол үргэл
Оо, абам, өлүөм дуо
мин сордоох!

Сиритэ-хайыта көтөллөр
Ип-ити ытаһар буулдылар,
Ичээрэйт эттээххэ саантыһылар,
Ыһыһаат этилэр эн кимгин.
Олортон софотох
сор буулдыа
Мизэхэ ананан бу иһэр,
Хайдах да аһарар
кыах суоҕа,
Көрдүүрүн булбуттуу
топ түһэр.

Иккиһин таптардым, айкакка!
Түөспүттэн ип-ити билиһинэ,
Бу сору, тиийбэти, абаккам,
Өстөөгүм өһүөнэ тилиһинэ.
Мин охтор охтуунан
оһуннум,
Аһыгыс сырыһыта
сүүрбэппин,

БИЛСИНГ: Константин ВАРЛАМОВ
Константин Варламов хоһоон суруйуутунан дьарыктанар буолбута аҕыһах сылтан бэттэх. Кини суруйууларыгар айылҕа көстүүлэрэ, тулалыыр эйгэ, киһи киһиэхэ сыһыана курдук дууһаны хамсатар, оонньотор темалар үгүстүк таарыллаллар. Автор билигин Аппааныга олорор, үлэлиир. Кэлэр өттүгэр өссө иэйиилээх айымньыларынан үөрдэ турдун диэн баҕарабыт.

Аанын номнуо саппыккыт.
Үлэ-үөрөх аартыгын
Арыһангыт киридикит,
Дьонго сылдыар суолгутун
Тобулангыт булгутут.
Олох дохсун долгунуттан
Охтор эрэ буолуман,
Тигиргэтэр тэтимнээн
Тэигэ биригэ хардыылаан!
Өркөн өйдөөх майгылаһың,
Өрүү ыраас санааланың,
Чараас истигин сүрэхтэниң,
Дьоллоох дьонноох дьон буолун!
23.10.01 с.

КҮН
Сайынгы кылгас түүн,
Бүшпүтүн биллэрэн,
Үрүн Күн саҕахтан

Хайыамый, хаанынан
уһуннум,
Өстөөхпун өтөөр
үүрбэппин.
Тыһыс хаан оһоһуу буоллаҕа,
Таптаран өйө суох сыһыһытым,
Мин охтор оһоһуу туоллаҕа
Дэһэммин хараһың симиһитим.
Ол эрэн билэрим ол сытан
Оҕо саас төннөрүң
иккиһин,
Бу миһигин өлөрдүү да ытан
Быспаккыт киһи-аймах
силиһин!

Хара буор тыһыһыттан ыймахтаан
Ыарыһыбын аччата сатыһыбын,
Ыстаал тыһын буулдыһы
кымаахтаан
Ыллараң, өтөхпөр турабын».
Эдэр саас эрчийбит киһитэ
Дөксө да эрчимнээх
иһиттэн
Мин онтон
дыктиргийи иһийэ
Толлобун бу
ытык киһиттэн.
Бу Кыайы күнүгэр анааммын
Санааһын быстахтык саһардым,
Буойунга-Геройга анааммын
Өйдөбүл гыһаахпын баһардым.

Е. Г. НЕУСТРОЕВА «Сыккыс» түмсүү тэриллээбиттэн сылдыбыт төһүү чилиэнэ, түмсүү ыһтар бичээрдэрин, концерттары иилээн-садалаан ыһтааччыта, тэрийээччигэ, хоһоонһута, ырыаһыта этэ. Элбэх хоһоонноро, ыстатыйалара хаһыакка бэчээттэммиттэрэ. Биһиги кэжкэбиттэн кэрэ киһибитин ырахан ыары илдэ барыта олус хомотлоох.

АҔАБАР
Санаан кэллим аҕабын —
Силлиэ-буурҕа эрийбит,
Элбэх эрэйи көрсүбүт
Саха судургу оронньорун.
Ахтан кэллим аҕабын —
Мыччыстыбыт сирэйиң,
Токур-бакыр буолбут
Талааннаах тарбахтарың.
Өйдөөн кэллим аҕабын —
Оттуу-мастыы барарың,
Дьонугар-сэргэтигэр
Ытыктанар майгытың.
Ахтан кэллим аҕабын —
Өрүү кингизэйэн
ыһыһырын,
Сүрэххэ тиийэ
минньигэстик
Сыллаан сырылатарың.
Санаан кэллим аҕабын —
Өрүү үөрэ сылдырың,
Бар дьонго барытыгар
Үтүөнү эрэ баһарарың.
Өйдөөм өрүү аҕабын —
Кини үтүө мессүөнүн,
Күн сирин кэрэтин
Көрдөрбүт киһибин.
Сыллар сылы ситэрэн
Сааһырдарбын даҕаны
Саныам, ахтыам аҕабын —
Саамай күндү киһибин.

А. А. ЯКОВЛЕВА 1952 с. төрөөбүтэ. Үөдэй олохтоово, орто оскуолаҕа математика учууталынан үлэлиир. Бастакы хоһоонун оскуолаҕа үөрэнэр сылларыгар су-

Мичээрдээн таҕыста.
Күлүмнүүр сарданга
Халлааны сырдатта.
Сып-сырдык өгүнэн
Тулабын сандаарта.
Бу, кэрэ сибэкки,
Күн көмүс сырдыгын,
Көрсүспүт үөрүүтүн,
Көрөннүт сөүбөххүт!
Сага күн үүнэрэ,
Күн ахсан сырдыра,
Айылдам барахсан
Биир кэрэ көстүүтэ.
Улуу Күн тахсыһытын,
Уруйдуу көрсөүбүн,
Айхалы ыгытаһың,
Махталы ууһуоһуң!

руйбута. Оччолорго оскуола иһинэн литературнай куруһуок тэриллбитэ. Учуутала Ядринская А. Г. сүбэтинэн «Саас» диэн хоһооно «Ленин суола» хаһыакка бэчээттэммитэ. Кэлин хоһоонноро: «Сэргэхсийиң», «Дьол», «Оҕо саас», «Тиһэх чуораан», «Олох дииң охсуһуу», «Айакалаах айан» олохтоох хаһыакка бэчээттэммиттэрэ. «Оҕо саас» уонна «Тиһэх чуораан» диэн хоһоонноругар мелодия айыллан, ырыа буолан көһпүттэрэ.

ОҔО СААС!
Оҕо сааһым туһунан
Олус кэрэ өйдөбүл
Сылаанһыта, манһыта
Сөһөн хаалбыт сүрэхпэр.
Оччотооһу халлааным
Олус ыраас курдуга,
Күнэ олус чаһылхайа,
Кирибэт этэ, бадаҕа.
Тулалыыр айылдам
Төвө эрэ олус күөҕэ,
Сиргэ үүнэр сибэккибит
Сиздэрэй өһнөрдөөҕө.

Көрүөхтэн дыкти кэрэ
Көбүөр устун сырсарбыт,
Көрдөөх-нардаах оҕо саас
Көңүлүңэн тыһыарбыт.
Оҕо сааһым ол курдук
Туһаан ааспыт түүлүм курдук,
Араас иэйи киһаттанан
Ааһан хаалбыт эбиккин.

Афанасий ИВАНОВ: Мин музыкаҕа айар үлөнэн бастаан оскуолаҕа үрдүк кылааска үөрэнэ сылдьан хоһоон көрбүтүм. 1993 сыллаахтан бэйэм-бэйэбэр сылдьан эрэ, ырыа суруйан барбытым. Ырыаларым тылларын уонна музыкатын бэйэм суруйабын, таһаарабын. Ол курдук билигин араас темаҕа ырыалардаахпын.

ЭНСИЭЛИ ХОЧОТО
Сырдык күнүм
Сандаарар кыһыһыһың
Уһуктар баай-мааны
Айылдам кэрэтэ.
Дьикти нарын
Оһуорун түһэрэр
Үрдүк чочур мыраан
Аһыгар кизгэрийэр
Барыта мин дойдум.
Кэрэтиэн, Эңсиэли хочото,
Үнүүлүүр үрүн күн,
Дьол, таптал дойдута.
Кэрэтиэн, Нам сирэ —
Төрөөбүт дойдубут —
Эңсиэли хочото.

Эбэ Хотун көмүс долгуннара
Сыһыһылан аһаллар
Олохтуун сырсыһа,
Ыраас халлаан
устунан дьизэрэйэр
Айылдам ырыата,
Үүнэр кэм кэскилэ,
Бар дьонум үөрүүтэ.
Ыһыһыр-туойар
Күөх сирэм дойдубут
Уйгулаах олохпун
Аргыһа буолангың.
Айар-тутар бар
дьонун сүрээр
Үйэгтэн үйэ үүнэ,
чалгыһыт тур
Эңсиэли хочото!

